DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-667-9-30

ІСТОРИЧНА ОСВІТА У СИСТЕМІ МОРСЬКОЇ ОСВІТИ: ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Смирнова І. М.
доктор педагогічних наук, професор,
заступник директора з науково-педагогічної роботи
Дунайський інститут Національного університету
«Одеська морська академія»
м. Ізмаїл, Україна

Житомирська Т. М.
кандидат педагогічних наук, доцент
заступник директора з навчально-виховної роботи
Відокремлений структурний підрозділ «Дунайський фаховий коледж
Національного університету «Одеська морська академія»
м. Ізмаїл, Україна

Сучасна вища освіта України орієнтована не лише на підготовку фахівця, здатного виконувати професійні функції, а й на формування особистості з розвиненим критичним мисленням, громадянською відповідальністю та здатністю орієнтуватися в складних суспільних процесах. Особливого значення такий вектор набуває у підготовці фахівців морської галузі. Професійна діяльність майбутніх моряків має міжнародний характер і безпосередньо пов'язана з питаннями безпеки, відповідальності, комунікації та взаємодії представників різних культур. Відповідно до українського законодавства, морська освіта є освітою, здобутою в закладі морської освіти за акредитованою освітньо-професійною програмою, що відповідає вимогам міжнародних конвенцій у сфері підготовки та дипломування моряків [1].

Історична освіта в системі підготовки майбутніх фахівців морської галузі не повинна розглядатися виключно як загальноосвітній компонент. Її значення полягає у формуванні цілісного світогляду студента, розумінні закономірностей розвитку суспільства, держави та міжнародних відносин. Закон України «Про освіту» визначає освіту як основу інтелектуального, духовного та професійного розвитку особистості, що передбачає формування необхідних компетентностей для повноцінної участі людини в суспільстві [2].

Морська галузь має тривалу історію, яка тісно пов'язана з розвитком цивілізацій, міжнародної торгівлі, державності, дипломатії та культурних контактів. Морські шляхи в різні історичні періоди забезпечували не лише переміщення товарів і людей, а й поширення ідей, технологій, культурних практик та політичних впливів. Тому історія мореплавства є важливою складовою розуміння загальносвітових історичних процесів.

Для України морська історія має особливе значення. Чорне море, Азовське море, Дніпро та Дунай протягом століть були просторами економічної, політичної та культурної взаємодії. Портові міста Півдня України формувалися як центри міжнародних контактів, торгівлі та транспортних комунікацій. Вивчення історії морських і річкових шляхів дозволяє здобувачам освіти усвідомити роль України як держави з потужним морським та внутрішнім водним потенціалом.

Важливим є також сучасний нормативний контекст підготовки фахівців морської галузі. Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року (STCW) стала основою міжнародної системи вимог до професійної підготовки моряків. Конвенція була прийнята 7 липня 1978 року та набула чинності 28 квітня 1984 року. Подальші зміни, зокрема масштабна редакція 1995 року та Манільські поправки 2010 року, спрямовувалися на оновлення професійних компетентностей відповідно до розвитку технологій та вимог безпеки [3; 4].

Значення STCW виходить за межі суто професійної підготовки. Міжнародна морська організація наголошує на необхідності постійного розвитку компетентностей моряків, упровадженні сучасних технологій навчання, розвитку лідерства, командної роботи та усвідомлення питань безпеки [3]. Отже, сучасна морська освіта передбачає поєднання спеціальних професійних знань із розвитком особистісних і соціальних компетентностей.

У цьому контексті історична освіта може виконувати важливу світоглядну функцію. Знання історії дозволяє студентам розуміти походження сучасних міжнародних відносин, особливості взаємодії держав, причини виникнення конфліктів та трансформацій світового порядку. Для майбутнього фахівця морської галузі це має практичне значення, оскільки професійна діяльність моряка відбувається у міжнародному середовищі та передбачає взаємодію з представниками різних держав і культур.

Сьогодні особливої актуальності історична освіта набуває в умовах російсько-української війни. Інформаційне середовище сучасного здобувача освіти характеризується значним обсягом історичних матеріалів, серед яких поширюються маніпуляції, фальсифікації та пропагандистські наративи. Тому одним із ключових завдань викладання

історії є формування критичного ставлення до інформації, уміння аналізувати джерела, порівнювати різні інтерпретації та робити аргументовані висновки.

Історична освіта також сприяє формуванню громадянської компетентності. Усвідомлення історичного розвитку української державності, боротьби за незалежність, значення морських територій і транспортних комунікацій для економічної та національної безпеки формує відповідальне ставлення молоді до майбутнього держави. У цьому аспекті професійна підготовка майбутнього моряка має доповнюватися розумінням суспільного значення його професії.

Важливим напрямом також є використання регіонального матеріалу. Для здобувачів освіти Дунайського інституту Національного університету «Одеська морська академія»особливу цінність має звернення до історії Дунаю, портових міст, морських і річкових торговельних шляхів. Окремою темою постає історія багатокультурного середовища Півдня України. Поєднання локальної, національної та світової історії дозволяє сформувати більш цілісне уявлення про місце України у європейському та світовому просторі.

Сучасна морська освіта також активно використовує цифрові технології. Міжнародна морська організація у межах розвитку модельних навчальних курсів наголошує на можливості використання сучасних методик, зокрема дистанційного навчання [5]. Це створює додаткові можливості і для викладання історичних дисциплін: використання цифрових архівів, інтерактивних карт, візуальних джерел, історичних документів та мультимедійних матеріалів сприяє підвищенню мотивації студентів і розвитку навичок самостійного аналізу.

У сучасній системі вищої освіти важливо не протиставляти професійні та гуманітарні компоненти підготовки. Навпаки, їх інтеграція дозволяє сформувати компетентного фахівця, здатного не лише виконувати професійні завдання, а й розуміти історичний та суспільний контекст власної діяльності. Закон України «Про вищу освіту» визначає необхідність забезпечення підготовки фахівців із високим рівнем професійної та загальної культури [6].

Таким чином, історична освіта у системі морської освіти має значний потенціал для формування професійної, громадянської та культурної компетентності майбутніх фахівців. Її значення полягає не лише у засвоєнні історичних фактів, а передусім у формуванні здатності аналізувати минуле, розуміти сучасні суспільні процеси, критично оцінювати інформацію та усвідомлювати власну професійну й громадянську відповідальність.

Література:

1. Деякі питання присвоєння звань особам командного складу морських суден: постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 № 1499. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1499-2022-%D0%BF. Дата звернення: 11.08.2026 р.
2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19. Дата звернення: 09.08.2026 р.
3. International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers (STCW), 1978. URL: https://www.imo.org/en/about/conventions/pages/international-convention-on-standards-of-training%2C-certification-and-watchkeeping-for-seafarers-%28stcw%29.aspx. Дата звернення: 11.08.2026 р.
4. International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers, 1978: amendments and STCW Code. URL: https://www.imo.org/en/ourwork/humanelement/pages/stcw-convention.aspx. Дата звернення: 10.08.2026 р.
5. IMO Model Courses. International Maritime Organization. https://www.imo.org/en/OurWork/HumanElement/pages/ModelCourses.aspx. Дата звернення: 11.08.2026 р.
6. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18. Дата звернення: 09.08.2026 р.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-667-9-31

ІДЕНТИЧНІСТЬ БЕЗ ДЕРЖАВИ: (НЕ)ПРИСУТНІСТЬ ДОСВІДУ ГАЛИЦЬКИХ УКРАЇНЦІВ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

Старка В. В.
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

Актуальність дослідження зумовлена тим, що формування складових політики національної пам'яті в сучасній українській середній та вищій школі відбувається переважно навколо кількох домінантних наративів – визвольних змагань 1917–1921 рр., Голодомору 1932–1933 рр.,